

PROIECTUL DIASPORA FILOLOGICĂ

Nina Corcinschi

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” a organizat recent un ciclu de conferințe on line *Diaspora filologică*. Proiectul și-a propus o interacțiune la distanță, prin zoom, cu filologi basarabeni notorii, stabiliți în afara hotarelor Republicii Moldova. O colaborare virtuală, care trebuia să ne pună în dialog conform unui scenariu prestabilit: prezentarea invitatului, susținerea conferinței pe o temă anunțată și dezbateră, schimbul de opinii cu cercetătorii Institutului, conectați pe zoom. O experiență insolită, provocatoare, plină de surprize. Un dialog mediat de monitorul computerului și pus la grea încercare de meandrele imprevizibile ale procesului virtual. Dificultăți de conectare pe zoom, dispariția sunetului, blurarea imaginii au fost ingrediente nelipsite la aproape orice conferință, provocând angoase, tensiuni, haz de necaz. Primele minute de verificare a conexiunii, de stabilire a grupului de participanți, de localizare a discuției erau uneori demne de scenariul unui film de comedie. După care cadrul se limpezea, vocile sunau armonios, circuitul de idei lua un curs coerent.

La final de proiect, pot spune că a fost nu doar o onoare, ci și – în pofida bruiajelor tehnice – , o deosebită plăcere colaborarea cu personalitățile noastre din diaspora. Prima invitată, Luminița Bușcăneanu, doctor în filologie, conferențiar universitar, stabilită la Geneva, Elveția, ne-a vorbit despre *Simbolismul, arta conștiinței extreme și reconfigurarea sistemului de valori*. O expunere amplă, cu pa-

siune și rigoare academică. O parte dintre cei aflați în fața monitoarelor erau foști studenți sau colegi ai Luminiței Bușcăneanu de la Catedra de Istorie și Teorie Literară a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. Am trăit din plin emoțiile aflării în fața unui specialist doct, pasionat, cu vocație. Care este recuzita estetică a simbolismului, care a fost parcursul istoric al acestui curent, cum mai pot fi citați astăzi poeții simbolști români, care sunt esențele tari ale poeziei lor – iată câteva probleme abordate în studiul Luminiței Bușcăneanu. Acesta va servi drept prefață la *Antologia de poezie simbolistă*, aflată în curs de apariție la editura Gunivas. Tot de la Luminița Bușcăneanu am aflat câteva despre sistemul universitar elvețian, despre studenții de la Universitatea Populară din Cantonul Geneva, cărora invitata noastră le predă limba franceză.

O altă profesoară de la aceeași Catedră de Istorie și Teorie Literară – devenită diasporă – este doamna Alina Tofan. Doctor în filologie la Chișinău și cu un doctorat în filosofie susținut la Universitatea din Leipzig, Germania, Alina Tofan confirmă un parcurs academic impresionant. La Chișinău a predat literatura universală și a cercetat cu precădere interbelicul nostru literar. Coordonarea unui volum despre Constantin Stere, cercetarea și editarea, împreună cu Alexandru Burlacu, a unui studiu despre scriitorii de la revista *Viața Basarabiei*, publicarea articolelor despre istoria literaturii și culturii române sunt doar câteva dintre realizările notabile ale Alinei Tofan la

Chișinău. În Germania își desfășoară activitatea științifică la Universitatea din Leipzig și colaborează cu filologi de talie internațională, ca Klaus Bochmann, Heinrich Stiehler etc. Studiul acestora *Introducere în istoria limbii și literaturii române* a fost editat în 2018 la Cartier, în traducerea Alinei Tofan. Comunicarea invitatei noastre ***Imaginarul identitar basarabean din perspectiva (auto)exilului*** s-a axat pe destinul unei basarabence aflate în exil, Renata Lesnic, aproape necunoscută în mediul cultural românesc. Renata Lesnic este traducătoare, scriitoare și publicistă de limbă franceză, autoarea romanelor *Aici vorbește Moscova* (1982), publicat cu susținerea lui Paul Goma, *Viața mea în roșu* (1995), *Rebela cu picioarele desculțe* (2005), *Mariée au KGB* (2010).

De la Alina Tofan aflăm că Renata Lesnic, vreme de 3 decenii a fost vocea francofonă a exilului anticomunist. A deconspirat crimele regimului sovietic. A colaborat, începând cu 1981, și la Radio Europa Liberă, unde a făcut cunoscute publicului din Occident opresiunile sistemului de propagandă sovietică asupra mijloacelor de informare în masă. Renata Lesnic e cunoscută și apreciată pentru lucrările despre URSS și Rusia contemporană. În 1982, traduce în rusă un fragment din *Patimile după Pitești*, de Paul Goma, apărut în *Continent*, revistă editată de disidenții ruși și tipărită la Berlin. Disidența antisovietică și antitotalitară a Renatei Lisnic e puțin cunoscută la noi, la fel ca și valoarea literară a romanelor sale. Și-a scris cărțile dintr-o perspectivă *din interior* a martorului ocular și a victimei. Condiția autoexilatului o aflăm în romanul *Viața în roșu*, cu subtitlul: *Pe cărările șerpuite ale Uniunii Sovietice o rebela desculță luptă pentru libertatea sa*, în care reconstituie istoria vieții sale în URSS. Cartea este dedicată, printre altele, „Basarabiei mele natale, Moldovei de azi, al cărui pământ a fost scaldat în sânge în indiferența aproape totală a comunității internaționale...”

Conferința Alinei Tofan ne-a convins

că Renata Lesnic e un nume care se impune grabnic de a fi recuperat de critica românească actuală.

Cea de-a treia invitată a Institutului a fost Eugenia Bojoga, fosta noastră colegă de la Centrul de Lingvistică al Institutului de Filologie. Eugenia Bojoga, doctor în filologie, conferențiar universitar, este o personalitate cunoscută și apreciată de comunitatea academică internațională. Deși predă la marile universități ale lumii – este profesoară de lingvistică la Institutul pontifical Vatican și conferențiar la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj – nu uită de problemele stringente din Basarabia. În volumul *Limba română – „între paranteze”?* (2013) operează o analiză amplă a funcționării limbii române în spațiul nostru postsovietic. Publică în revista *Contrafort*, din al cărui colegiu de redacție face parte. Participă la conferințe din Republica Moldova, la care am ascultat-o vorbind cu pasiune și amplă cuprindere academică despre opera lui Eugeniu Coșeriu. *Actualitatea și viitorul gândirii lui Coșeriu*, așa s-ar fi putut numi comunicarea mea, ne mărturisește doamna Eugenia Bojoga – după denumirea penultimului Congres internațional dedicat lui Coșeriu, la Lima, în Peru, în 2017.

Eugenia Bojoga a ținut o conferință impresionantă – de aproape 2 ore – despre recepția operei ilustrului lingvist Eugeniu Coșeriu în ultimii trei ani în lume, în special în instituțiile cu care savantul a colaborat, în calitate de *visiting profesor* și conducător de doctorat. Primul eveniment notoriu din străinătate – *First International Workshop on Critical Philosophy of Linguistics* a avut loc la 4-7 iunie 2017, la Salamanca, Spania. Exegeți ai operei coșeriene din Elveția, Belgia, Germania, Japonia, Spania, România au plasat teoria coșeriană la intersecția dintre mai multe științe: lingvistica, filosofia, antropologia culturală, psihologia, sociologia, estetica etc., demonstrându-i viabilitatea științifică și eficiența în interpretarea

faptelor de limbaj. În cadrul Congresului organizat de Universidad del Pacifico și Pontificia Universidad Católica del Peru, instituții cu care savantul a colaborat în anii '80-'90, la fel a fost dezbătută teoria lingvisticii integrale a lui E. Coșeriu, universalitatea și actualitatea acesteia pentru lingvistica generală, dar și pentru filologiile particulare din lume. Una din concluziile esențiale formulate în cadrul acestor reuniuni este că teoria coșeriană are în față nu doar prezentul, ci, mai ales, viitorul, deoarece „reprezintă modelul etern de a face lingvistică pentru cercetătorii de pe toate meridianele globului”. Eugenia Bojoga a remarcat și eforturile basarabenilor în promovarea operei coșeriene: Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu” (CISL), cu tema Text – Co(n) text – Multiculturalitate, ediția a XIV-ea, organizat în zilele de 13 și 14 octombrie 2017, la Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău), la care au participat, în calitate de coorganizatori Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava și Universitatea Națională „Yuri Fedkovič” din Cernăuți. Cercetătoarea ne-a povestit și despre inaugurarea Catedrei de studii umaniste „Eugenio Coseriu” la Universitatea din Montevideo (Uruguay) și a Catedrei de Studii Umaniste „Eugeniu Coseriu” de la Universitatea Națională din Cordoba (Argentina). Acestea și alte evenimente sunt binemeritate omagii aduse savantului de către comunitatea academică internațională.

Am anunțat-o pe invitata noastră că în 2021, un an centenar pentru Eugeniu Coșeriu, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” va dedica noua ediție a Conferinței internaționale *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, operei ilustrului savant.

O altă invitată în cadrul proiectului *Diaspora filologică* a fost Georgeta Cislaru – un nume de rezonanță în mediul filologic francez. Este doctor habilitat în filologie, specialistă în semantică, analiza discursului, în studii

contrastive și interculturale. Georgeta Cislaru este conferențiar la Université Sorbonne Nouvelle - Paris 3, unde predă disciplinele: Lingvistică, Semantică, Lexicologie, Analiza discursului, Lingvistică textuală, Enunțare.

Conferința invitatei *Dinamica procesului de textualizare* a fost o provocare de reflecție interdisciplinară – dinspre psiholingvistică și teoria textului – asupra datelor lingvistice și psihocomportamentale în procesul scrisului, asupra proceselor cognitive care au loc în creierul nostru când producem text. Gramatica textualizării, ne explică cercetătoarea, implică o viziune dinamică, procesuală, contextualizatoare asupra actului de funcționare a limbajului. Studiul de text produs presupune, pentru înțelegerea complexității acestuia, decriptarea *filozofiei* mecanismului de textualizare, disocierea uneltelor lingvistice ce asigură dinamica textului, cu toate salturile semantice, cognitive care se constituie pe parcurs. Studiul „unităților de performanță scrisă” (*bursts of language*) contribuie la înțelegerea interdisciplinară psiholingvistică, comunicațională a textului. Dar și la modul în care discursul asigură construcția socială, organizările comunitare. În cercetările sale, Georgeta Cislaru ne-a povestit că are colaborări cu psiholingviști, cu școli de analiză de discurs din Brazilia, care încearcă să evalueze cum se constituie discursul „de egalitate sau inegalitate” și cum contribuie acest discurs la segmentarea sau restructurarea societății.

Cea de-a cincea invitată a Institutului, Cristina Robu, e absolventă a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” și unui doctorat la AȘM, cu teza *Dublul în literatură* (2018). Este doctor în filologie (specializarea teoria literaturii), cercetătoare la Departamentul Études Françaises et Francophones, Indiana University, Bloomington, SUA. Cristina Robu a publicat numeroase articole axate pe literatura francofonă în reviste de profil din Republica Moldova, Franța, Canada, SUA, România. A colaborat la elaborarea volumului *Dicționar de*

francofonie canadiană, coordonat de Corina DimitriuPanaitescu și publicat la Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2011. A avut stagii de documentare la Universitatea din Montreal, Canada, la Centrul de Studii Canadiene, Universitatea Al. I. Cuza, Iași, Universitatea Rennes-2, Franța, Institutul Cultural Dartmouth, Hanover, New Hampshire, SUA etc.

Cristina Robu a susținut conferința **O (scurtă) introducere în Medical Humanities** – o temă actuală și provocatoare în condițiile pandemice cu care se confruntă întreaga lume. *Medical Humanities*, explică cercetătoarea, nu este o disciplină, ci un domeniu de cercetare, care arondează științele umaniste domeniului medical. Boala, suferința, durerea, terapia sunt trecute prin filtrul conceptual și metodologic al disciplinelor umaniste, pentru a spori eficiența domeniului medical. Corelările sunt interdependente: investigarea științelor umaniste din perspectivă medicală și a conținuturilor medicale – din perspectiva științelor umaniste. Adoptând un parcurs interdisciplinar (care include medicina, artele, științele umaniste, științele sociale), Cristina Robu ne-a vorbit despre cum se construiesc narativ retoricile medicale ale bolii, ale suferinței, ale dizabilității, ale terapiei, exemplificând cu operele lui Molière, Dostoievski, Mihail Bulgakov, Marcel Proust, Marguerite Duras, Virginia Woolf etc. La fel de palpitate au fost discuțiile care au urmat prezentarea: confruntarea ideologiilor

în spațiul american, sistemul universitar din SUA, colaborările filologice din Indiana University.

În cadrul acestor conferințe, în pofida desincronizărilor de la început, pe parcurs s-a făcut simțită de fiecare dată apropierea, scurtarea distanțelor, comuniunea de idei. Diaspora n-a mai fost parte ruptă de cultura română, ci, dimpotrivă, integrată firesc într-o comunitate academică de reflecții și opinii. Am aflat cu ce se ocupă basarabienii noștri plecați în lume, care sunt proiectele lor de cercetare și am reconfigurat spațiul nostru academic cu noi experiențe și colaborări.

Le mulțumesc invitaților noștri pentru bunăvoința de a participa la proiectul *Diaspora filologică*, de-a ne împărtăși din experiența lor de cercetare, de-a fi împreună cu noi – uniți în cuget și simțiri, vorba poetului – chiar și la depărtare de mii de km.

Le mulțumesc și colegilor de la IFR „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” pentru „migrarea” lor în regim virtual și asigurarea dialogului. Grație Institutului de Dezvoltare a Societății Informaționale, conferințele s-au putut urmări și pe youtube.

În semn de recunoștință și considerație pentru prestația lor academică în cadrul proiectului *Diaspora filologică*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” le acordă invitaților Diploma de Excelență pentru Diasporă PAUL GOMA.